

Posudok na habilitačnú prácu

Jana ŠUTAJOVÁ: Konceptie riešenia postavenia národnostných menšín na Slovensku v reformnom procese v šesťdesiatych rokoch. Košice 2019, 160 strán rkp. (normalizovaných cca 260 s.)

Vedecké výstupy PhDr. Jany Šutajovej, PhD., sledujem už viac ako 15 rokov. K tomu pripájam, že uchádzačka bola úspešnou absolventkou doktorandského štúdia na Ústave politických vied SAV, ktorý sa v medzičase stal naopak моjím domovským pracoviskom.

Predstavuje v priestore Slovenska (a bývalého Československa) úspešnú bádatel'ku už tretej generácie systematických výskumov národnostnej a menšinovej problematiky, ktoré v teoretickej i praktickej rovine politickovedných, historických, sociologických aj kulturologických výskumných projektov boli zahájené v šesťdesiatych rokoch 20. storočia a ďalej podnietené ako špecifická nadstavbová zložka s ustavením československej federácie a najmä s prijatím ústavného zákona č. 144/1968 Zb. o postavení národností v Československu. Mal som možnosť a považujem to za česť, intenzívne komunikovať s dvomi zreteľne kľúčovými osobnosťami ešte tej prvej generácie, s Josefom Kolejkom v Brne, s Gabrielou Sokolovou v Opave. J. Kolejka podnikal tridsať rokov teoreticko-porovnávacie analýzy národnostnej a menšinovej problematiky v priestore strednej Európy (a paralelne aj konfrontácie s priestorom juhovýchodnej Európy) ako súčasť medzinárodných vzťahov aj vnútropolitických problémov. G. Sokolová spolu s Šárkou Hernovou podnikali dlhodobé a systematické výskumy ako čisto pragmatické analýzy konkrétneho materiálu – poľskej menšiny a vzťahov Poliakov a Čechov na Tešínsku a Ostravsku. Vedecký prínos menovaných súčasne znamenal prvé principiálne a systematické prekonanie vtedajšieho oficiálneho stalinistického konceptu „národnostnej otázky“.

J. Šutajová je dôstojnou pokračovateľkou v uvedených bádateľských zámeroch. Je si vedomá, že neexistuje iba jedna „národnostná otázka“ (čo by v našich podmienkach stále znamenalo čistý stalinizmus, aj keď iní autori si ani dnes nedokážu túto súvislosť vyjasniť), že nie je ani iba „jedna ukrajinská otázka“, ale že je celkom špecifická „ukrajinská otázka na Slovensku“, oproti nej celkom iná „ukrajinská otázka v Poľsku“, etc.; podľa toho aj postupuje vo vecnom výskume.

Pristupuje k problematike ako k „živej matérii“, premenlivej v čase. Je si tiež vedomá, že sú rozdiely napríklad v tom, že autochtónnosť poľskej menšiny na Tešínsku a najmä

Ostravsku nebola až tak jednoznačná a navyiac štatistiky zo sedemdesiatych rokov už nevykazujú žiadnu obec, v ktorej by poľská národnosť predstavovala väčšinu, a súčasne vykazujú stav, že slovenská menšina, aj keď ako „nová menšina“ (imigračná), predstavovala v priestore Tešínska a Ostravska násobne vyššiu početnosť ako menšina poľská, pričom celú problematiku ešte komplikovali pozostatky menšiny nemeckej. Na druhej strane sa ukazujú výrazné paralely a množstvo zhodných elementov, napríklad na základe reálnych funkcií „Kultúrneho zväzu poľských pracujúcich“ a jeho špecificky privilegovaného postavenia analogicky KZUP a Csemadoku a na základe takmer identických politických aspirácií všetkých troch organizácií v 60. rokoch. Niektoré z týchto aspirácií boli vlastne najtvrdšie prezentované práve v KZPP (vrátane požiadavky niektorých aktivistov na pripojenie časti západného Tešínska k Poľsku v závere augusta 1968).

Autorka sa dokázala vyrovnat' s jednostranným zdôrazňovaním – či už v dobovej politickej publicistike, či už v nasledovných právnických prístupoch k problematike – právnej regulácie a právnych nástrojov, napríklad menovite s tvrdým právnym formalizmom René Petráša, nezlučiteľným so skutočnou analýzou sociálnej a politickej reality. Výrazne tak prekonala takýchto autorov, pritom s vedomím, aké funkčné bariéry v sebe fakticky niesla tzv. socialistická zákonnosť. Veľmi citlivo tak aj operuje s dobovo (aj neskôr) akcentovaným problémom „základných práv a povinností“ pre národnosti a s problémom uznania/neuznania národností za kolektivity (nakoľko principiálnym právnym problémom a súčasne politickou pascou ostáva neodlučiteľnosť kolektívnych práv a kolektívnej viny). Rovnako vie podchytiť politicky negatívne dôsledky požadovaných práv a kompetencií pre národnostné zastupiteľské a najmä výkonné orgány, pochádzajúcich z dielne Csemadoku z jari a leta 1968.

Treba oceniť vysokú politickú korektnosť autorky; s úspešným využitím pozitivistických postupov kladie rýdže fakty, nevnučuje čitateľovi konkrétne hodnotenie, necháva mu priestor, aby prípadnú kontinuitu či diskontinuitu hodnôt alebo pseudohodnôt až k dnešku konštruoval sám. Vec je veľmi citlivá, nakoľko po roku 1990 odznova explodovala, s dôsledkami až pre dnešok. Konkrétne autorka vie na exponovanom mieste textu jednoducho odcitovať rýdzu stalinistickú floskulu z listu vedenia Csemadoku predsedníctvu ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (s. 105); účinok na čitateľa sa už dostaví sám. Podobne vie postaviť do kontrastu výroky L. Dobosa ako predsedu Csemadoku v auguste 1968 a výroky toho istého L. Dobosa vo funkcii zodpovedného ministra vlády SSR v apríli 1969, keď žiadal, aby v Rade vlády SSR pre národnosti pracovali kvalitní odborníci, a dôrazne odmietal, aby sa Rada stala iba pasívnym nástrojom politikárčenia KZUP a Csemadoku. Rovnako vie autorka odlišiť „súboje propagandy“ a prípady vecného stavania argumentov, tiež rozlíšiť vecné

potreby širokých vrstiev menšinového obyvateľstva a osobné záujmy a sebareprezentáciu tých, ktorí by chceli získať monopol na riadenie a spravovanie tohto obyvateľstva.

Mimoriadne citlivým spôsobom sa prezentuje zlovoľné odhodenie „rómskej otázky“ (ktorej otvorenie by prinieslo výrazné oslabenie politických argumentov najmä Csemadoku) aj „nemeckej otázky“ na Slovensku v roku 1968, ako aj dobové politické ignorantstvo vo faktu, že federalizácia Československa vytvorila k 1. januáru 1969 slovenskú menšinu v „Českej socialistickej republike“ a českú menšinu v „Slovenskej socialistickej republike“.

Z hľadiska metodologického je dôležité, že autorka prísne rešpektuje, že vtedajšie a dnešné problémy nemôžu nájsť spoločného menovateľa, súčasne rešpektuje, že v priebehu 60. rokov sa menili aj vnútorné predpoklady v Československu, a súčasne že mnohé predpoklady naplnené v iných priestoroch, v Československu naplnené byť nemohli, či už išlo o politické bariéry, nezvládnuté dogmy „teoretikov“, alebo absenciu politickej vôle, či dokonca absenciu poznávacej schopnosti politikov. J. Šutajová preto patrí k tým málo autorom, ktorí nepodliehajú plochým aktualizáciám ani v zmysle „poučania“ vtedajších aktérov z dnešnej skúsenosti, ani obrátene.

Uchádzačka prejavila schopnosť posudzovať zložitú problematiku z rôznych uhlov. Nezameriava sa iba na usporiadanie náročne získavaných informácií, ale preukázala schopnosť predovšetkým citlivej explikácie súborov informácií. Práca sa vyznačuje logickým členením a prehľadným výkladom, celkovo predstavuje zreteľný vedecký prínos.

Na základe predloženej habilitačnej práce navrhujem udeliť PhDr. Jane Šutajovej, PhD., vedeckopedagogický titul docent v odbore politológia.

V Bratislave, 3. augusta 2019

doc. PhDr. Vladimír Gonč, DrSc.